

COI Focus

PAKISTAN

Situatie van seksuele minderheden

27 april 2020

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	4
1. Juridisch en institutioneel kader	6
1.1. Wetgeving	6
1.1.1. Wetten die homoseksualiteit veroordelen	6
1.1.2. Wetten die rechten aan homoseksuelen en seksuele minderheden toekennen	7
1.2. Gerechtelijke acties.....	7
1.2.1. Tegen homoseksuele en andere seksuele minderheden	7
1.2.2. Tegen daders van homofoob geweld	8
1.3. Houding van de ordetroepen	9
1.3.1. Ten opzichte van seksuele minderheden.....	9
1.3.2. Ten opzichte van daders van homofoob geweld en geweld tegen transgenders.....	9
2. Sociaal klimaat	11
2.1. Houding van de maatschappij.....	11
2.1.1. Benamingen	11
2.1.2. Sociale voorstellingen van homoseksualiteit en van transgenders	12
2.1.3. Standpunt en rol van de media	13
2.1.4. Homofoob geweld en geweld tegen transgenders	15
2.1.5. Schending van rechten.....	16
2.2. Zichtbaarheid	16
2.2.1. Vrijheid van meningsuiting	16
2.2.2. Ontmoetingsplaatsen	17
2.2.3. Verenigingen	18
3. Sociaal-politieke context	20
3.1. Algemene situatie van het land.....	20
3.2. Standpunt van de politieke actoren	20
3.3. Standpunt van de religieuze actoren	21
Samenvatting	22
Bibliografie.....	23
Rechtstreekse contacten	23
Schriftelijke en audiovisuele bronnen	23

Lijst van afkortingen

AFP	Agence France-Presse
DFAT	Department of Foreign Affairs and Trade
EASO	European Asylum Support Office
HRW	Human Rights Watch
HRCP	Human Rights Commission Pakistan
IGLHRC	International Gay and Lesbian Human Rights Commission
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
MSM	<i>Male-to-male sex</i>
NADRA	National Database and Registration Authority
NCHR	National Commission For Human Rights Pakistan
Ngo	Niet-gouvernementele organisatie
NMHA	Naz Male Health Alliance
PPC	Pakistan Penal Code
RFE/RL	Radio Free Europe/Radio Liberty
UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
USDOS	United States Department of State

Inleiding

In het internationale discours over mensenrechten gebruikt men tegenwoordig de afkorting LGBT (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders) om te verwijzen naar seksuele minderheden. De afkorting kan ook slaan op instellingen, organisaties en individuen die de rechten van deze personen verdedigen. Hoewel de leden van verschillende seksuele minderheden in een bepaalde context een gelijkaardige druk kunnen ondervinden, bevinden ze zich niet noodzakelijk in dezelfde situatie. Seksuele geaardheid en genderidentiteit (mannelijk of vrouwelijk) zijn twee verschillende problematieken. De seksuele geaardheid "verwijst naar eenieders vermogen om zich zowel emotioneel, gevoelsmatig als seksueel aangetrokken te voelen tot personen van het andere geslacht, van hetzelfde geslacht of van beide geslachten en hiermee intieme relaties te hebben" [vertaling].¹ De genderidentiteit "verwijst naar eenieders diepe innerlijke en individuele ervaring met betrekking tot zijn of haar gender [mannelijk of vrouwelijk] die al dan niet overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte werd toegekend. De term genderidentiteit omvat zowel de persoonlijke beleving van het lichaam (met inbegrip van de eventueel vrijwillig gekozen medische, chirurgische of andere aanpassingen van het fysieke voorkomen of de lichamelijke functies) als andere uitingen van het gender, zoals kledij, taal of gedragingen" [vertaling].²

De term homoseksueel slaat zowel op mannen als op vrouwen, maar als de nadruk moet worden gelegd op de specifieke dimensie van homoseksuele mannen of vrouwen, zal Cedoca de termen "gay" en "lesbienne" gebruiken. Bovendien kunnen andere termen die eventueel worden gebruikt door de in dit onderzoek geraadpleegde bronnen in dit document worden vermeld. Omwille van een heel specifiek fenomeen in Zuid-Azië in het algemeen, en ook in Pakistan focust dit document, wat betreft de term "seksuele handelingen" vooral op het begrip MSM zoals dit door de Australische professor Garry Dowsett omschreven is in een uitgebreide en invloedrijke studie over seksualiteit in Zuid-Azië. In de terminologie van Dowsett verwijst MSM naar een reeks van seksuele handelingen die onder de noemer MSM vallen omdat de personen die deze handelingen uitvoeren mannen zijn (*male-to-male sex*).³ In sommige andere bronnen waarop deze COI Focus zich eveneens baseert wordt met MSM verwezen naar personen: *men who have sex with men*.⁴ In wezen betreft het hier hetzelfde fenomeen. Naast homoseksuelen, kent Pakistan een uitgebreide gemeenschap van transgenders (*hijra's of khawaj seras*).

Deze COI Focus is een update van de COI Focus *Pakistan. Homoseksualiteit en andere seksuele minderheden* van 16 augustus 2016. De huidige COI Focus behandelt de periode augustus 2016 tot en met 10 april 2020 en bestaat uit drie delen.

Het eerste gedeelte onderzoekt de wetgeving met betrekking tot de seksuele geaardheid. Het beschrijft ook de gerechtelijke acties door de overheid, in het voor- of nadeel van seksuele minderheden, al dan niet volgens bestaande wettelijke bepalingen.

Het tweede gedeelte behandelt de situatie van seksuele minderheden in Pakistan. Enerzijds beschrijft het de sociaal-culturele percepties van homoseksualiteit, het geweld tegen seksuele minderheden en de eventuele verschillen in de behandeling van seksuele minderheden op sociaaleconomisch vlak.

¹ "Refers to each person's capacity for profound emotional, affectional and sexual attraction to, and intimate relations with, individuals of a different gender or the same gender or more than one gender" : United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 22/09/2010, [url](#)

² "Refers to each person's deeply felt internal and individual experience of gender, which may or may not correspond with the sex assigned at birth. It includes the personal sense of the body (which may involve, if freely chosen, modification of bodily appearance or function by medical, surgical or other means) and other expressions of gender, including dress, speech and mannerisms" : United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 22/09/2010, [url](#)

³ Dowsett G., Grierson J., McNally S., 05/2006, [url](#)

⁴ de Lind van Wijngaarden J.W. en Schunter B.T., 2014, [url](#)

Anderzijds schenkt het tweede gedeelte aandacht aan hun sociale leven, zoals hun ontmoetingsplaatsen of verenigingen. Tot slot bekijkt het derde hoofdstuk de huidige algemene politieke context en, meer bepaald, het standpunt van de politieke en religieuze autoriteiten over homoseksualiteit.

Voor dit onderzoek raadpleegde Cedoca zowel lokale Pakistaanse publicaties, zoals de online beschikbare kranten The Express Tribune, Dawn en The News als de hoofdzakelijk Engelstalige internationale pers. Verder consulteerde Cedoca publicaties van internationale mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch (HRW) of International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) en van internationale organisaties die LGBT-rechten verdedigen zoals Pink News. Ook rapporten van andere asielinstanties en gouvernementele bronnen zoals het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) of het United Kingdom Home Office kwamen aan bod.

Cedoca contacteerde op 30 maart 2020 Qasim Iqbal, directeur van NAZ Pakistan een LGBT-gemeenschapsorganisatie in Pakistan, per e-mail. Op 15 april 2020 antwoordde Qasim Iqbal op de gestelde vragen per e-mail aan Cedoca. De antwoorden van Qasim Iqbal zijn in de tekst verwerkt.⁵ Cedoca contacteerde ook de National Commission for Human Rights per e-mail op 12 april 2020. Een adviseur van de NCHR, die om veiligheidsredenen anoniem wil geciteerd worden, antwoordde per e-mail aan Cedoca op 17 april 2020.

⁵ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

1. Juridisch en institutioneel kader

1.1. Wetgeving

In de Pakistaanse wetgeving (*Constitution of Pakistan*) die handelt over de fundamentele rechten van de burgers wordt geen melding gemaakt van seksuele geaardheid of genderidentiteit, hoewel sommige wettelijke bepalingen de rechten van seksuele minderheden kunnen beïnvloeden.⁶

1.1.1. Wetten die homoseksualiteit veroordelen

In Pakistan bestaat geen letterlijke verwijzing naar homoseksualiteit in de strafwetgeving. Het strafwetboek (Pakistan Penal Code, PPC) van Pakistan stelt onder de hoofding *Unnatural offences* en specifiek onder artikel 377 dat:

“Whoever voluntarily has carnal intercourse against the order of nature with any man, woman of animal shall be punished with imprisonment for life, or with imprisonment of either description for a term which shall not be less than two years nor more than ten years and shall also be liable to fine. Explanation: Penetration is sufficient to constitute the carnal intercourse necessary to the offence described in this section.”⁷

Homoseksuele handelingen zijn volgens bovenstaand artikel 377 van de PPC strafbaar met een levenslange celstraf of een gevangenisstraf tussen twee en tien jaar en een boete.⁸ Matthew J. Nelson, een Brits academicus, geeft aan dat dit wetsartikel moet geïnterpreteerd worden als een verbod op niet-heteroseksuele seksuele activiteiten waarbij enige vorm van penetratie komt kijken.⁹

Verschillende bronnen stellen dat ook artikel 294 aangewend kan worden om homoseksualiteit te bestraffen.¹⁰ Artikel 294 *Obscene Acts and Songs* van het strafwetboek stelt dat:

“Whoever to the annoyance of others---a) does any obscene act in any public place, or b) sings, recites or utters any obscene songs, ballad or words, in or near any public place, shall be punished with imprisonment of either description for a term which may extend to three months, or with fine, or with both.”¹¹

Recente rapporten van UK Home Office en ILGA stellen dat homoseksuele handelingen ook strafbaar kunnen zijn onder de *Offence of Zina Ordinance (Enforcement Of Hudood)*. Deze ordonnantie stelt dat:

“a man and a woman are said to commit zina if they wilfully have sexual intercourse without being [] married to each other”.¹²

Het begrip *zina* wordt in de bovenstaande wet als volgt geïnterpreteerd. *Zina* betekent hier vrijwillige voorhuwelijkse betrekkingen tussen een man en een vrouw, dit blijkt dus niet te slaan op homoseksualiteit.

⁶ Government of Pakistan, 1974, artikels 25-27, [url](#)

⁷ Government of Pakistan, 16/10/1860, laatste update: 16/02/2017, artikel 377, [url](#)

⁸ Government of Pakistan, 16/10/1860, laatste update: 16/02/2017, artikel 377, [url](#)

⁹ IAGCI, 2015, [url](#)

¹⁰ UK Home Office, 07/2019, p.13, [url](#); ILGA, 03/2019, p. 461, [url](#)

¹¹ Government of Pakistan, 16/10/1860, laatste update: 16/02/2017, artikel 294, [url](#)

¹² Government of Pakistan, 9/02/1979, [url](#)

Homoseksualiteit kan wel als een *hadd*-misdrijf¹³ beoordeeld worden. Een rechter kan in het kader van zijn discretionaire bevoegdheid en in het licht van de *sharia*-wetgeving homoseksualiteit als een misdrijf beschouwen en dezelfde strafmaat toepassen als voor een misdrijf waarvoor *hadd* geldt. Concreet betekent dit voor moslims steniging tot de dood erop volgt en voor niet-moslims honderd zweepslagen. Er moet (net zoals bij *zina*) sprake zijn van penetratie. Bovendien geldt, volgens de in Pakistan geldende Hanafitische rechtsschool, als bewijs een bekentenis voor de rechtbank of een verklaring van minstens vier islamitische, betrouwbare mannelijke ooggetuigen.¹⁴

1.1.2. Wetten die rechten aan homoseksuelen en seksuele minderheden toekennen

Zowel het Pakistaanse strafwetboek als de *sharia*-wetgeving omvatten geen wetten die enige rechten toekennen aan homoseksuelen in Pakistan. Het rapport van ILGA concludeert dat de Pakistaanse grondwet discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit niet verbiedt.

De Pakistaanse overheid heeft in het verleden en ook meer recent, wetten aangenomen ten voordele van de transgendergemeenschap in Pakistan. In december 2009 oordeelt het Pakistaanse hooggerechtshof dat het "derde geslacht" (transgenders) kan worden vermeld op de nationale identiteitskaart. Het Pakistaanse hooggerechtshof legt tevens de Pakistaanse overheid op dat het mogelijk moet zijn voor het derde geslacht om te kunnen erven.¹⁵ Op 14 november 2011 geeft het Pakistaanse hooggerechtshof het advies aan de verkiezingscommissie van Pakistan om transgenders als kiezers te registreren en hen de mogelijkheid te geven zich verkiesbaar te stellen.¹⁶ Ongeveer een jaar later herbevestigt het Pakistaanse hooggerechtshof dat transgenders (in casu *hijra's*) gelijke rechten hebben als heteroseksuelen.¹⁷ Sinds eind juli 2016 werkt de National Database and Registration Authority (NADRA) samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken om de aanvraagprocedure voor een identiteitskaart voor transgenders te vereenvoudigen.¹⁸ Op 7 maart 2018 heeft het Pakistaanse parlement een nieuwe wet (*Transgender Persons-Protection of Rights Act 2018*) aangenomen waardoor de basisrechten van transgenders worden gegarandeerd. Zo wordt onder andere discriminatie op basis van genderidentiteit door werkgevers voortaan bestraft.¹⁹ Voortaan mag iemand als man, vrouw, of als transgender worden geregistreerd op officiële documenten, inclusief identiteitskaart, paspoort en rijbewijs.²⁰ In september 2018 oordeelt de *high court* van Lahore dat openbare ziekenhuizen in de provincie Punjab transgenderpatiënten aparte voorzieningen moeten bieden om hun recht op privacy te waarborgen en hen te beschermen tegen discriminatie en vooroordelen.²¹

1.2. Gerechtelijke acties

1.2.1. Tegen homoseksuele en andere seksuele minderheden

Een artikel van Agence France-Presse (AFP) van oktober 2018 geeft aan dat de Pakistaanse overheid nog nooit iemand heeft veroordeeld voor homoseksuele handelingen.²² Rapporten van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) en

¹³ Overtreding binnen het Islamitisch recht

¹⁴ Government of Pakistan, 9/02/1979, [url](#)

¹⁵ BBC News, 23/12/2009, [url](#)

¹⁶ RFE/RFL, 20/11/2011, [url](#)

¹⁷ Aurat Foundation, 2012, [url](#)

¹⁸ The Express Tribune, 27/07/2016, [url](#)

¹⁹ Government of Pakistan, 07/03/2018, [url](#)

²⁰ Al Jazeera, 09/05/2018, [url](#)

²¹ Dawn, 20/09/2018, [url](#)

²² AFP, 29/10/2018, [url](#)

Freedom House vermelden geen gerechtelijke acties tegen homoseksuelen in hun jaarrapporten over Pakistan voor 2019 en 2018.²³ Ook UK Home Office schrijft in juli 2019 dat er geen recente meldingen zijn van personen die veroordeeld of opgesloten zijn omwille van seksuele betrekkingen met personen van hetzelfde geslacht.²⁴

In het Global Aids Monitoring 2018 country progress report uitgegeven door de Government of Pakistan in opdracht van UNAIDS, stelt Pakistan dat transgenders noch gecriminaliseerd, noch vervolgd worden.²⁵

Meerdere bronnen verwijzen naar arrestaties en rechtszaken op basis van artikel 377 van de PPC die mogelijk gelinkt zijn aan zaken van seksueel misbruik en sodomie, hoofdzakelijk met betrekking tot minderjarigen. De exacte redenen voor de arrestaties zijn vaak onduidelijk en het valt niet volledig uit te sluiten dat de betrokkenen in kwestie homoseksueel zijn.²⁶ In april 2017 heeft de Pakistaanse senaat een wet geamendeerd die kindermisbruik, kinderpornografie en kinderhandel dient tegen te gaan. Door deze wijziging in het Pakistaanse strafwetboek worden de straffen voor misdaden tegen minderjarigen versterkt.²⁷

1.2.2. Tegen daders van homofoob geweld

Qasim Iqbal heeft het volgende geantwoord per e-mail aan Cedoca op 15 april 2020 over gerechtelijke acties tegen daders van homofoob geweld in Pakistan:

“Instead of protections for the LGBTQ community against violence, there are punitive laws that outlaw their gender and sexual identity. This de incentivizes people from reporting violations to law enforcement. There are no laws to prosecute violations against the queer community and this has inculcated a culture where violence against LGBTQ are often ignored or even nurtured by law enforcement. More recently, there has been legislation passed in the National Assembly and Senate that protects the rights of the Transgender community, but the discriminatory nature of law enforcement towards the transgender community still persists.”²⁸

In april 2014 arresteert de politie in Lahore een seriemoordenaar, die later onthult drie homoseksuelen in maart en april 2014 te hebben vermoord in Lahore. De man werd voor het Pakistaanse gerecht gebracht. Verdere informatie over de strafmaat ontbreekt.²⁹

In juli 2019 bericht de Engelstalige Pakistaanse krant The News dat een lokale rechtbank in Peshawar de doodstraf heeft uitgesproken tegen de dader van een moord op een transgender in 2016.³⁰

²³ USDOS, 11/03/2020, p. 43, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

²⁴ UK Home Office, 07/2019, p. 16, [url](#)

²⁵ Pakistan, 2018, p. 12, [url](#)

²⁶ Dawn, 17/02/2019, [url](#); Sahil, s.d., [url](#)

²⁷ Samaa Tv, 06/02/2018, [url](#)

²⁸ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

²⁹ The Nation, 29/04/2014, [url](#)

³⁰ The News, 24/07/2019, [url](#)

1.3. Houding van de ordetroepen

1.3.1. Ten opzichte van seksuele minderheden

Meerdere bronnen halen een gebrek aan bescherming door de politie aan en vertellen over gevallen waarbij homoseksuelen en transgenders worden onderworpen aan intimidatie, afpersing, pesterijen en willekeurige arrestaties.³¹

Getuigenissen van transgenders in de Pakistaanse Engelstalige pers onderstrepen de pesterijen en intimidatiepraktijken van de Pakistaanse politie. Zo stelt een transgender in februari 2019 uit de provincie Khyber Pakhtunkhwa dat ze de politie heeft moeten omkopen zodat ze een verjaardagsfeest mocht houden.³² In april 2019 geven leden van de transgendergemeenschap aan dat ze door de politie werden lastiggevallen en afgeperst toen de politie binnen viel tijdens een verjaardagsfeest.³³

1.3.2. Ten opzichte van daders van homofoob geweld en geweld tegen transgenders

Cedoca heeft in de geraadpleegde bronnen binnen de referentieperiode van deze COI Focus geen informatie teruggevonden over interventies van de Pakistaanse ordetroepen tegen daders van homofoob geweld.

Een mogelijke verklaring hiervoor wordt aangereikt, door het rapport van het USDOS gepubliceerd op 11 maart 2020, dat besluit dat slachtoffers vaak geen aangiftes van geweld of misbruik doen waardoor geweld tegen homoseksuelen en transgenders ondergerapporteerd is. Als al aangifte wordt gedaan, onderneemt de politie weinig tot geen actie.³⁴

Het HRW-rapport van 14 januari 2020 dat gebeurtenissen beschrijft in het jaar 2019 stelt dat de Pakistaanse overheid vaak niet voor afdoende bescherming zorgt tegen daders van geweld op transgenders of de daders van geweld tegen transgenders niet verantwoordelijk houdt.³⁵

Op de vraag of daadwerkelijk wordt opgetreden tegen de daders van geweld en intimidatie tegen seksuele minderheden, heeft Qasim Iqbal per e-mail op 15 april 2020 geantwoord:

“There is no legislation that protects the LGBTQ community from violence. Even if cases are reported of violence against an LGBTQ person, the police are more likely to indite the accuser for involvement in homosexual acts as the victims feel endangered because of their sexual orientation and often do not even report cases. More recently, the transgender community has been gaining legal ground on reporting and prosecuting cases of violence against them. One such case was that a man accused of murdering a transgender person was arrested by the police and for the first time in Pakistani history was sentenced to prison for his crime after he was proven guilty in a court trial.”³⁶

De Pakistaanse nieuwswebsite Tribal News Network (TNN) rapporteert in juli 2019 dat een deel van de politie in de provincie Khyber Pakhtunkhwa deelnam aan een sensibiliseringssessie over de bescherming van de rechten van transgenders.³⁷ Qasim Iqbal beschrijft dat de Pakistaanse politie in sommige gevallen op gepaste wijze reageert op klachten van misbruik tegen transgenders (zie

³¹ HRW, 14/01/2020, [url](#); UK Home Office, 07/2019, p. 16, [url](#); Human Dignity Trust, 20/05/2019, p. 67, [url](#)

³² The Express Tribune, 13/02/2019, [url](#)

³³ The Express Tribune, 04/04/2019, [url](#)

³⁴ USDOS, 11/03/2020, p. 43, [url](#)

³⁵ HRW, 14/01/2020, [url](#)

³⁶ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

³⁷ TNN, 19/07/2019, [url](#)

hierboven).³⁸ Zo heeft de politie eind juni 2019 in de provincie Khyber Pakhtunkhwa een vader gearresteerd die zijn zoon heeft vermoord omwille van het feit dat hij zich toen uitte als een transgender.³⁹ Een ander voorbeeld is de arrestatie in april 2020 van een man die een christen transgender heeft verkracht en vermoord in Faisalabad in de provincie Punjab.⁴⁰ Hierbij dient een kanttekening gemaakt te worden dat een andere geraadpleegde bron stelt dat de politie smeergeld heeft ontvangen en geen actie ondernam tegen de dader.⁴¹

³⁸ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

³⁹ The Express Tribune, 30/06/2019, [url](#)

⁴⁰ UCA News, 08/04/2020, [url](#)

⁴¹ Pakistan Christian Post, 13/04/2020, [url](#)

2. Sociaal klimaat

2.1. Houding van de maatschappij

2.1.1. Benamingen

Homoseksualiteit (in de betekenis van seksuele geaardheid) is in de Pakistaanse maatschappij een Westers concept en fenomeen. Dit in tegenstelling tot *men who have sex with men* of *MSM* waarmee in Pakistan eerder verwezen wordt naar homoseksueel gedrag en handelingen. De meeste personen in Pakistan weten niet wat de betekenis is van homoseksualiteit maar doen soms wel aan MSM. In Pakistan komt het ook voor dat er gebieden zijn waarbij de toegang tot vrouwen schaars is, waardoor heteroseksuele mannen ook seks hebben met mannen.⁴² De term *male-to-male sex* of *MSM*, wordt ook gebruikt door Gary Dowsett waarbij hij stelt dat er in Zuid-Azië een 'grote hoeveelheid' MSM voorkomt die niets te maken heeft met het westerse concept van de *gay* seksualiteit. Dowsett verwijst met de term naar een reeks seksuele handelingen die louter en alleen onder dezelfde noemer (namelijk MSM) vallen omdat de personen die de handelingen uitvoeren mannen zijn. Dowsett verwijst bij voorbeeld naar MSM tussen leden van dezelfde familie (neven, schoonbroers,...).⁴³ Maar er zijn in Pakistan ook veel bredere (maar niet altijd duidelijke afgebakende) MSM-sociale netwerken waarvan sommige (zowel getrouwde als (nog) niet getrouwde) mannen in de loop van hun leven (al dan niet tijdelijk) deel van zouden uitmaken. Mannen die MSM praktiseren zouden, afhankelijk van de context (bij voorbeeld leeftijd) hun MSM-netwerk veranderen. Zo zouden mannen in de loop van hun leven homoseksuele handelingen stellen met eigen familieleden (als kind), met vrienden (als jongeling, zie infra) en met te betalen partners (eenmaal getrouwd). Er is dan sprake van locatie-of situatiegebonden seks tussen mannen.⁴⁴ Er zijn in Pakistan specifieke bevolkingsgroepen waarin vele mannen zich voor (al dan niet betaalde) MSM beschikbaar stellen: truckchauffeurs, *truckcleaners*, sekswerkers, mijnwerkers en dergelijke.⁴⁵ In Pakistan zijn er gebieden (Khyber Pakhtunkhwa, Baluchistan, Interior Sindh en Zuid-Punjab) waar een "*Bacha Baazi*"⁴⁶ cultuur heerst. "*Bacha Baazi*" ontstaat wanneer een oudere man een jonge adolescent, meestal in de prepuberteit, als "leerling" opleidt. De oudere man leert de jongeling alles over het leven, waaronder ook seks en dit door middel van het hebben van MSM. In het Westen wordt "*Bacha Baazi*" gekwalificeerd als pedofilie. Hoger opgeleide Pakistanen en Pakistanen behorende tot de middenklasse in grote steden zoals Lahore, Karachi en Islamabad appreciëren de "*Bacha Baazi*" cultuur niet.⁴⁷

Behalve *gay* mannen zijn er in Pakistan nog andere seksuele minderheden die ook met hun niet-normatieve seksuele geaardheid en identiteit naar buiten komen. Het gaat over *zenana's* (feminiene mannen) en *hijra's* (het derde geslacht). In sommige gevallen gaan *zenana's* een "amoureuze relatie" aan met een *giryra* (mannen die de penetratie uitvoeren in de relatie) en met *malishia* (viriele mannen die enkel op seks belust zijn).⁴⁸ Volgens een studie van de Lind van Wijngaarden zijn bovenstaande termen minachtend en in zijn onderzoek naar feminiene mannen maakt de Lind van Wijngaarden

⁴² Iqbal Q., e-mail, 18/07/2016

⁴³ Dowsett G., Grierson J., McNally S., 05/2006, [url](#)

⁴⁴ Aggleton P. en Parker R., 2015, p.157

⁴⁵ de Lind van Wijngaarden J.W. en Schunter B.T., 2014, [url](#); Dawn, 17/02/2019, [url](#)

⁴⁶ Letterlijke betekenis: jongensspel of kinderspel, in de Afghaanse cultuur wordt verwezen naar 'Dancing Boys' maar dit staat los van de Pakistaanse cultuur.

⁴⁷ de Lind van Wijngaarden J.W. en Bushra R., 2011, [url](#)

⁴⁸ Naz Male Health Alliance, 2012, artikel raadpleegbaar op Cedoca

gebruik van de termen *khushra* (transgender mannen die gekleed gaan als vrouwen) en *khotki* (biologische mannen met vrouwelijk gedrag).⁴⁹

In Pakistan is er een uitgebreide gemeenschap van *hijra's* of *khwaja seras* (eveneens een benaming voor transgenders). Ze worden geboren in een mannelijk lichaam maar gedragen zich van kinds af aan als meisjes. Zij verklaren dan ook een vrouwelijke ziel te hebben in een mannelijk lichaam. Ze zien zichzelf noch als man noch als vrouw en beantwoorden daarom doorgaans niet aan de normatieve genderuitdrukkingen. Door hun gedrag en lichaamshouding stuiten ze in de familie en in de school gaandeweg op steeds meer weerstand. Uiteindelijk leidt deze weerstand tot sociale uitsluiting, gedwongen prostitutie en/of seksueel misbruik door mannen, stelt een artikel van Vice News.⁵⁰ In Pakistan verblijven er ongeveer 50.000 tot 1 miljoen *hijra's* en de meeste wonen in grote steden zoals Karachi, Lahore, Rawalpindi of Peshawar.⁵¹ Ze leven meestal samen in een kleine geïsoleerde gemeenschap (*dera*) en worden geleid door een *guru* die hen bijstaat met advies.⁵² *Hijra's* laten zich in veel gevallen vroeg of laat castreren. In sommige gevallen gaan *hijra's* een amoureuze relatie aan met een man.⁵³

2.1.2. Sociale voorstellingen van homoseksualiteit en van transgenders

Uit een in 2013 door het onafhankelijk Centrum voor sociologisch onderzoek Pew Research Center uitgevoerde studie blijkt dat Pakistan één van de minst tolerante landen is ten opzichte van homoseksualiteit.⁵⁴ Uit de resultaten van een enquête van ILGA uit mei 2016 blijkt dat 41 % van de Pakistaanse ondervraagden sterk akkoord gaat met de stelling dat homoseksualiteit een misdaad is. Daarnaast is 43 % de mening toegedaan dat "*same-sexs desire*" een Westers fenomeen is. 60 % van de Pakistaanse ondervraagden zegt er geen problemen mee te hebben, mocht blijken dat hun buurman homoseksueel is.⁵⁵

Het bestaande stigma rond homoseksualiteit houdt ook gezondheidsrisico's in. Angst voor het stigma rond hiv, aids en homoseksualiteit ontmoedigt personen om zich te laten testen op een hiv-infectie en tijdig de nodige zorg te zoeken.⁵⁶

Transgenders worden in Pakistan meestal aanvaard. Ze worden aanzien als "voorbodes of bringers van geluk" en worden gevraagd om huwelijken of geboortes te zegenen.⁵⁷ Niettemin is discriminatie aanwezig.⁵⁸ De meeste transgenders proberen in het *guru-chela* systeem te geraken om toegang te krijgen tot een stabiele klantenkring - zowel als sekswerkers als dansers - en ook om zichzelf te beschermen tegen uitbuiting, geweld, evenals politie-invallen en arrestaties. Jonge transvrouwen, die hun eigen families moeten verlaten, vinden alternatieve families - en ook schuilplaatsen - door zich aan te sluiten bij de door goeroe geleide netwerken. Meestal wonen een *guru* en de *chela's* samen in hetzelfde huis, waardoor ze een eigen familiestructuur creëren.⁵⁹ De Pakistaanse samenleving als geheel erkent de biologische complicaties en psychologische problemen van transgenders echter niet. Toch ziet de Pakistaanse maatschappij leden van de transgendergemeenschap als seksueel afwijkend, sociaal beschamend en religieus ongewenst.⁶⁰

⁴⁹ de Lind van Wijngaarden J.W., Schunter B.T. & Iqbal Q., 2012, [url](#), artikel raadpleegbaar op Cedoca

⁵⁰ Vice News, 19/05/2014, [url](#)

⁵¹ BBC3, 20/10/2015, [url](#)

⁵² Dawn, 09/07/2016, [url](#)

⁵³ BBC3, 20/10/2015, [url](#); The Herald Dawn, 02/2019, [url](#)

⁵⁴ Pew Research Center, 04/06/2013, [url](#)

⁵⁵ ILGA, 17/05/2016, [url](#)

⁵⁶ The Express Tribune, 01/04/2020, [url](#)

⁵⁷ BBC News, 21/06/2019, [url](#)

⁵⁸ BBC News, 21/06/2019, [url](#)

⁵⁹ The Herald Dawn, 02/2019, [url](#)

⁶⁰ The Herald Dawn, 02/2019, [url](#)

Qasim Iqbal schrijft per e-mail op 15 april 2020 het volgende over de sociale voorstelling van seksuele minderheden in Pakistan:

"Pakistan has been heavily influenced by 190 years of colonization that outlawed all forms of LGBTQ identities and subsequently was influenced by mainstream Islamic intolerance towards LGBTQ, marginalizing the community. However, in 2018, the Transgender Protection Act was passed which is considered as one of the most progressive pieces of legislations for transgender community in Pakistan. Furthermore, the LGBQ still have a long way to go for societal and legal acceptance. Section 377 of the Pakistani constitution which was introduced under colonial law persecutes sodomy and is especially designed to penalise gay sexual acts, calling them acts that offend the laws of nature. Hudood ordinance Laws were introduced during the Islamization of Pakistan in 1970. Pakistan was otherwise on its way to adopt more progressive values but after the coup by General Zia ul Haq the overall attitude of the country steered more rightist and conservative sentiments. The Hudood ordinance outlaws homosexual acts and penalizes the LGBTQ community for their sexuality. The queer community is stigmatized and is considered a foreign concept that is not in accordance with traditional Pakistani Muslim values. Any expression of queerness is swiftly repressed and considered shameful. To add on, the media has only reinforced these social norms for the most part and pushes negative stereotypes regarding LGBTQ community."⁶¹

2.1.3. Standpunt en rol van de media

2.1.3.1. Berichtgeving in de media

Pakistan heeft een divers en levendig medialandschap met staats- en privé-televisie- en radiostations en verschillende onafhankelijke kranten en tijdschriften. Er zijn ook gedrukte media die in handen zijn van de Pakistaanse overheid. Er moet tevens een onderscheid gemaakt worden tussen de Engelstalige media en de media in het Urdu.⁶² Van overheidswege wordt geregeld druk uitgeoefend op de media om kritische berichtgeving te voorkomen. Ook is er veel intimidatie en geweld tegen journalisten.⁶³

De berichtgeving in de Pakistaanse media over homoseksualiteit en aanverwante onderwerpen is bijna altijd negatief volgens Qasim Iqbal. Mediakanalen in Pakistan keuren misbruik van transgenders vaak goed en publiceren artikels met een uitgesproken negatieve houding ten opzichte van homoseksuelen en transgenders.⁶⁴ Q. Iqbal stelt het volgende over de rol van de media:

"Pakistani media is heavily influenced by Pakistani society and reinforces the societal heteronormative norms that are ever present, especially the Urdu news outlets which are hostile towards queerness in any form. However, there are few local English medium outlets which are more progressive and report on Queer stories and narratives in a more sensitive way. Recently, mainstream media and cable news have been more sensitive to transgender community, with many positive stories about them and reporting on the violations that occur against them. The media has played a significant role in changing attitudes of society at large towards the transgender community. Many transgender activists and community leaders are often invited as guests on television broadcasted morning shows and evening news shows to discuss the plight of the transgender community and debate on issues from the transgender perspective. Additionally, the transgender community is gaining momentum in the Pakistani fashion industry with openly transgender models like Kami Sid walking major runways and modelling for major fashion brands. News channels have now started hiring openly transgender news casters like Marvia Malik for their

⁶¹ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁶² Media Landscapes, 27/03/2019, [url](#)

⁶³ Al Jazeera, 12/09/2018, [url](#)

⁶⁴ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

regular programming. That being said, there is still little to no progress for the other members of the queer community.”⁶⁵

Een negatief voorbeeld is dat in januari 2016 een lokale Pakistaanse uitgever van The International New York Times vroeg om een foto van een homoseksuele Chinese man die zijn partner op de wang kuste niet te publiceren omdat dit mogelijks de Pakistaanse lezers kon choqueren.⁶⁶

Een positieve ontwikkeling is dat transgenders sinds 2018 meer op de voorgrond treden als tv-ankers of presentatoren, zoals Qasim Iqbal ook opmerkt. Zo maakte de 21-jarige Marvia Malik haar debuut in maart 2018 als tv-anker voor Kohneer News.⁶⁷ In juli 2018 heeft de in Pesjavar gevestigde radiozender TNN, Sobia Khan, een transgender vrouw, aangenomen als nieuwe radiopresentator.⁶⁸

2.1.3.2. Rol van de sociale media

Volgens een rapport van ILGA kan artikel 34 van de Prevention of Electronic Crimes Act (2016) worden toegepast om LGBT-content te bestraffen. Het artikel stelt:

“Section 34(1). Unlawful Online Content. The Authority shall have the power to remove or block or issue directions for removal or blocking of access to an information through any information system if it considers it necessary in the interest of the glory of Islam or the integrity, security or defence of Pakistan or any part thereof, public order, decency or morality, or in relation to contempt of court or commission of or an incitement to an offence under this Act.”⁶⁹

De negatieve houding ten opzichte van homoseksuelen heeft ertoe geleid dat veel activisten en organisaties online opereren volgens Qasim Iqbal. Het risico op fysiek geweld is afwezig en identiteiten kunnen gemakkelijker worden vermomd. Qasim Iqbal schrijft op 15 april 2020 het volgende:

“There is a strong LGBTQ presence on social media in Pakistan as it is a more anonymous medium and ensures a certain degree of safety as opposed to interacting personally with each other. Dating apps such as Grindr and Tinder are very often used by gay men and trans women. Queer women have a harder time using dating apps because of sexist societal norms, and lack of mobilization. There are many queer platforms on various social media sites - NAZ itself has a secret group on Facebook with about 1.000 members. Similarly, there is a large local queer presence on Instagram, Twitter and TikTok.”⁷⁰

Een homoseksuele blogger Mohammad Salman Khan, afkomstig uit Karachi maar woonachtig in de Verenigde Staten, heeft bijvoorbeeld meerdere blogs en een Facebookpagina “Queeristan” die fungeert als nieuwsbron voor het melden van incidenten, gebeurtenissen en ontwikkelingen voor de lokale en internationale LGBT-gemeenschap.⁷¹

In juli 2015 ontketent zich op het internet, in het bijzonder op sociale media (Facebook), een discussie over homoseksualiteit in Pakistan. De Pakistaan Nabeel Khalid voegde aan zijn profielfoto op Facebook een regenboog-vlag toe. Volgens Nabeel Khalid was de reactie van vrienden en collega’s extreem negatief.⁷²

⁶⁵ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁶⁶ The Washington Post, 29/01/2016, [url](#)

⁶⁷ The Express Tribune, 27/03/2018, [url](#)

⁶⁸ Free Press Unlimited, 25/07/2018, [url](#)

⁶⁹ ILGA, 03/2019, p. 461, [url](#)

⁷⁰ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁷¹ Il Grandi Colibri, 13/09/2018, [url](#)

⁷² The Guardian, 01/07/2015, [url](#)

2.1.4. Homofob geweld en geweld tegen transgenders

De strafbaarheid van seks tussen personen van hetzelfde geslacht draagt bij tot een klimaat waarin politiemisbruik, geweld en discriminatie tegen homoseksuelen en transgenders gebruikelijk is, stelt het jaarrapport van 14 januari 2020 van HRW.⁷³

2.1.4.1. Geweld vanuit de Pakistaanse gemeenschap

Het is moeilijk om het aantal geweldplegingen op homoseksuelen en transgenders in Pakistan te kwantificeren en te kwalificeren omdat er, omwille van het taboe op niet-normatieve vormen van seksualiteit, nauwelijks aangiftes hiervan worden gedaan bij de politie, bij andere instanties of bij een of andere organisatie.⁷⁴

Geweld tegen transgenders in Pakistan wordt vaak gedocumenteerd in internationale rapporten en in de internationale Pakistaanse media. Sinds 2015 houdt de vereniging TransAction, werkzaam in Peshawar in de provincie Khyber Pakhtunkhwa, statistieken bij over het aantal moorden op transgenders in de provincie. Volgens TransAction zouden sinds 2015 tot eind december 2019 zouden 70 transgenders vermoord zijn in de provincie Khyber Pakhtunkhwa.⁷⁵ Het jaarrapport van de Human Rights Commission Pakistan (HRCP) op 16 april 2019 dat handelt over het jaar 2018 stelt dat er verschillende incidenten tegen transgenders plaatsvonden waarvan het merendeel in de provincie Khyber Pakhtunkhwa maar HRCP vermeldt ook incidenten in de provincies Punjab en Sindh.⁷⁶

Verschiedende vormen van geweld tegen seksuele minderheden komen voor in Pakistan: emotioneel geweld, fysiek geweld en seksueel geweld. Geweld kan zowel in de private (huishouden, familie, relatie) als in de publieke (zowel door staats- als niet staats-actoren) sfeer voorkomen.⁷⁷ Volgens het rapport van het Australische Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van februari 2019 heeft de transgendergemeenschap ook te kampen met aanranding/verkrachting en geweld georganiseerd door criminele bendes waarbij het gaat om afpersing of om moord.⁷⁸

2.1.4.2. Geweld door familieleden

In een aantal gevallen wordt het geweld op homoseksuelen en transgenders gepleegd door familieleden. Verschillende getuigenissen van homoseksuelen en lesbiennes halen aan dat ze hun seksuele geaardheid niet aan familieleden zullen onthullen en ze hun geaardheid steeds zullen ontkennen uit angst verstoten of verbannen te worden door hun familie en de gemeenschap. Velen zeggen dat ze door familie onder druk worden gezet om te trouwen en kinderen te krijgen. Zij die weigeren, stuiten op geweld of verstoting.⁷⁹ Transgenders geven aan dat wanneer hun familieleden vermoeden dat ze "anders" zijn, ze worden verstoten en uit huis worden gezet.⁸⁰

Een voorbeeld van dit familiegeweld is een vader die eind juni 2019 zijn kind vermoord toen het zich uitte als transgender.⁸¹

Geweld komt niet enkel van familieleden maar ook van vrienden en kennissen uit de directe omgeving. In juli 2018 wordt een transgender genaamd Nazir (alias Nanzo) in Peshawar vermoord door twee kennissen, waarvan de ene haar voormalige vriend was.⁸²

⁷³ HRW, 14/01/2020, [url](#)

⁷⁴ USDOS, 11/03/2020, p. 43, [url](#)

⁷⁵ BBC News, 28/12/2019, [url](#)

⁷⁶ HRCP, 03/2019, pp. 75-76, p. 181, [url](#)

⁷⁷ IGLHRC, 01/08/2015, [url](#)

⁷⁸ DFAT, 20/02/2019, p. 54, [url](#)

⁷⁹ Il Grandi Colibri, 20/09/2018, [url](#); BBC News, 02/12/2018, [url](#)

⁸⁰ Digital Rights Foundation, 08/12/2018, [url](#); Il Grandi Colibri, 20/09/2018, [url](#)

⁸¹ The Express Tribune, 30/06/2019, [url](#)

⁸² The Express Tribune, 17/08/2018, [url](#)

2.1.5. Schending van rechten

Freedom House wijst erop dat, hoewel de burgerlijke vrijheden in Pakistan in het algemeen gerespecteerd worden, maatschappelijke discriminatie van LGBT-personen nog steeds een feit is.⁸³

Door het taboe en discriminatie is het voor LGBT-personen zo goed als onmogelijk om actief deel uit te maken van de gemeenschap. De onthulling van hun seksuele geaardheid kan er immers toe leiden dat ze hun baan verliezen, van school gestuurd worden, uit hun huis gezet worden en uitgesloten worden door hun omgeving. Qasim Iqbal schrijft op 15 april 2020 het volgende:

“The LGBTQ community do not outwardly identify with their sexual orientation in Pakistan. For instance, an outwardly gay man or a transgender woman are considered promiscuous and deviant - if any suspicion of their sexual or gender identity becomes apparent they are easily denied access to basic services such as work, housing, justice, and healthcare without consequences. Another example we can consider is a flamboyant gay man or a masculine queer woman - they will have a more difficult time finding a safe and secure job environment where they will not be subjected regular harassment by their colleagues. Similarly, queer people also have a harder time accessing stigma free healthcare, especially limiting access to mental health services. Any indication of a person being sexually active with the same sex can lead to serious consequences. This is especially hard for the transgender community because they are more visible and thus it is easier to target them and subject them to discrimination.”⁸⁴

Een incident dat de bovenstaande stelling onderschrijft is de getuigenis van een Pakistaanse lesbienne aan BBC News in december 2018 waarbij ze aangeeft dat de universiteit haar heeft weggestuurd omwille van haar geaardheid die aan het licht kwam tijdens haar doctoraatstudie.⁸⁵

Er moet opgemerkt worden dat de transgendergemeenschap doorheen de jaren in Pakistan een aantal rechten heeft verworven. Zo kunnen transgenders zich verkiesbaar stellen bij nationale en lokale verkiezingen, krijgen ze in de provincie Khyber Pakhtunkhwa rijbewijzen uitgereikt en er werden scholen en bejaardentehuizen opgericht voor transgenders.⁸⁶

2.2. Zichtbaarheid

2.2.1. Vrijheid van meningsuiting

Freedom House classificeert Pakistan als een “gedeeltelijk vrij land” en haalt aan dat de vrijheid van meningsuiting door de Grondwet gegarandeerd wordt maar dat deze in het algemeen niet gerespecteerd wordt in de praktijk.

Volgens verschillende bronnen voelen de meeste LGBT-personen in Pakistan zich gedwongen hun identiteit te verbergen vanwege de angst om fysiek, verbaal en emotioneel mishandeld of uitgesloten te worden. Pakistan kampt met conservatieve, rigide gendernormen en er is een sterke culturele nadruk op vruchtbaarheid, familie en huwelijk. De seksuele geaardheid verborgen houden, betekent voor homoseksuelen en lesbiennes dat ze uiteindelijk zullen moeten trouwen omdat dat dit de verwachting is van hun families.⁸⁷

⁸³ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁸⁴ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁸⁵ BBC News, 02/12/2018, [url](#)

⁸⁶ Dawn, 17/02/2018, [url](#); Dawn, 15/03/2018, [url](#); Dawn, 26/04/2018 [url](#); Dawn, 6/04/2018, [url](#)

⁸⁷ BBC News, 02/12/2018, [url](#)

Het UK Home Office schrijft over individuen of verenigingen die het opnemen voor LGBT-rechten, dat ze gevaar lopen.⁸⁸

In een e-mail aan Cedoca op 15 april 2020 schreef Qasim Iqbal het volgende over vrijheid van meningsuiting van seksuele minderheden in Pakistan:

“Public demonstration of queerness in Pakistan often makes local communities more vulnerable to violence, so it is often the more privileged class who get to be more visible and escape consequences. For example, the US embassy celebrated Pride in 2012 in Islamabad, and even publicly posted about the event. This led to extreme backlash for local queer populations by the society at large. More recently, queer communities have become more organized and are becoming more visible with the help of their allies and have been taking part of movements actively such as the Aurat (Women’s) March, The Queer Futures Conference in LUMS University and other more exclusive congregations. South Asian Poetry and literature has a history of Queerness such as Ismat Chughtai and Manto who have documented queer experiences in their writing. More writers have found outlets for their creativity online and use social media to report on these narratives. NAZ also mobilizes large groups of the queer community for various events like the Pride Party in July 2019, where about 200 people from the queer community attended an underground party for socialization and celebration.”⁸⁹

2.2.2. Ontmoetingsplaatsen

In een e-mail aan Cedoca op 15 april 2020 schreef Qasim Iqbal het volgende:

“Pakistan has a homo-friendly culture, meaning it is common for two men to walk on the streets holding each other’s hands. It is also common to hug and kiss on the cheek in public. This does not mean that they are gay. The underground gay scene is mostly accessible to the upper, upper middle and middle classes. These are private parties that take place mostly in Karachi, Lahore and Islamabad. Invitations go out via SMS and Facebook and the venue is usually announced at the last minute. The organisers usually pay off the police so the police is actually there to protect the party boys.

The gay scene is only underground because publicly being visible is a luxury only the elite queers enjoy. The majority of the local queer community operates underground, meeting for dates, hookups, hangouts and even large parties. Walking hand in hand amongst two men is perceived normal in certain social economic classes - it does not necessarily raise questions on a person’s sexuality as the South Asian community can be openly physically affectionate.”⁹⁰

Verschillende bronnen geven aan dat er plaatsen bekend staan in Karachi, de hoofdstad van de provincie Sindh als ontmoetingsplaatsen of waar aan *male-to-male sex* kan gedaan worden met name het Abdullah Shah-Ghazi schrijn, het Jahangir Park en Napier Road (*red light district*).⁹¹ In de stad Lahore, in de provincie Punjab, staat de wijk Heera Mandi (*red light district*/ vertaling *Diamond Market*) bekend als ontmoetingsplaats.⁹²

Sociale media applicaties zoals Grinder, Scruff en ManJam worden gebruikt door seksuele minderheden in Pakistan om contact te zoeken en af te spreken. De applicatie ManJam werd geblokkeerd in 2014 door de Pakistaanse autoriteiten.⁹³

⁸⁸ UK Home Office, 07/2019, p. 25-26, [url](#)

⁸⁹ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁹⁰ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁹¹ BBC News, 27/08/2013, [url](#); Equal Times, 16/07/2014, [url](#); Parhlo, 13/03/2017, [url](#)

⁹² Knoth R., 04/08/2019, [url](#)

⁹³ HuffPost, 06/11/2016, [url](#); Cutacut, 06/09/2018, [url](#)

Op 29 december 2018 wordt de eerste transgender manifestatie (*pride march*) gehouden ten voordele van de rechten voor transgenders in de stad Lahore in de provincie Punjab.⁹⁴

2.2.3. Verenigingen

2.2.3.1. Niet-gouvernementele organisaties

Het UK Home Office stelt in juli 2019 dat er een officieel geregistreerde LGBT-organisatie is in Pakistan met name de Pakistan Transgender Rights Project Foundation. Deze organisatie is opgericht op 15 augustus 2015. Pakistan Transgender Rights Project Foundation speelt een rol als facilitator voor het overbruggen van de kloof tussen de Pakistaanse overheid en de transgendergemeenschap.⁹⁵

Qasim Iqbal merkte in zijn e-mail aan Cedoca op 15 april het volgende op:

“There are many organizations that operate all across Pakistan that cater towards the LGBTQ community or are at least inclusive of them in their project interventions. These organizations are mostly concentrated in larger cities but some can also be found in smaller areas. Most of the organizations operating in Pakistan are part of a network called the Gulabi Triangle, of which NAZ is the secretariat. This network consists of all the local organizations that have been working for the LGBTQ community in Pakistan.”⁹⁶

Cedoca heeft verschillende niet-gouvernementele organisaties aangetroffen in de geraadpleegde bronnen. Ze worden hieronder besproken. Deze organisaties zijn niet officieel geregistreerd in Pakistan als ngo. Een aantal van deze organisaties werken rond seksuele gezondheid en LGBT-rechten.⁹⁷ Cedoca merkt op dat onderstaande opsomming geenszins exhaustief is.

- NAZ Pakistan (volledige naam NAZ Male Health Alliance), opgericht in 2011, is de eerste LGBT-gemeenschapsorganisatie in Pakistan en biedt technische, financiële en institutionele ondersteuning voor het verbeteren van de seksuele gezondheid, het welzijn en de mensenrechten van de LGBT-gemeenschap. NAZ Pakistan doet dit door technische ondersteuning en capaciteitsopbouw oefeningen te bieden aan verschillende belanghebbenden, netwerken, groepen en organisaties.⁹⁸
- Neengar Society is een organisatie die sinds augustus 2009 opkomt voor de rechten van jongeren, religieuze en seksuele minderheden.⁹⁹
- Forum for Dignity Initiatives is een organisatie voor onderzoek en belangenbehartiging dat werkt voor seksuele en genderminderheden in Pakistan.¹⁰⁰
- All Pakistan She-Male Association een organisatie die onder leiding staat van Almas Boby. Deze organisatie ijvert om de rechten van seksuele minderheden (voornamelijk transgenders) te beschermen.¹⁰¹

⁹⁴ Pinknews, 31/12/2018, [url](#)

⁹⁵ UK Home Office, 07/2019, p. 29, [url](#)

⁹⁶ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

⁹⁷ UNAIDS, 15/04/2020, [url](#)

⁹⁸ The Commonwealth Equality, 03/02/2018, [url](#)

⁹⁹ UK Home Office, 07/2019, [url](#)

¹⁰⁰ Forum for Dignity Initiatives, s.d., [url](#)

¹⁰¹ RFE/RL, 20/11/2011, [url](#)

- TransAction beweert op zijn eigen website de eerste georganiseerde gemeenschapsbeweging van de provincie Khyber Pakhtunkhwa te zijn die transgenders vertegenwoordigt in 25 districten van de provincie.¹⁰²
- Khawaja Sira Society alias Ittehad Barae Haqoor-e-Khawaja Sira Pakistan levert ondersteunende diensten aan de transgendergemeenschap.¹⁰³ Volgens een artikel van Al Jazeera wordt deze organisatie ondersteund door NAZ Pakistan.¹⁰⁴
- Gender Interactive Alliance Pakistan ijvert voor de gelijkheid en voor de burgerrechten van de Pakistaanse transgender gemeenschap.¹⁰⁵

De volgende organisaties in Pakistan staan ook vermeld op de website van ILGA maar Cedoca vond hierover geen bijkomende informatie: Vision, Wajood Society, AMAL Human Development Network, HOPE - Have Only Positive Expectations, Hamraz Male Health Society, LG. Motivators, PECHRA, Arwaz Male Health Society, RAAH Foundation, Secure Momnchild, Star Organization, Youth Association for Development.¹⁰⁶

2.2.3.2. Overheidsinstellingen

De National Commission For Human Rights Pakistan (NCHR) heeft sinds 2012 het mandaat om mensenrechten te beschermen en te promoten in Pakistan. De NCHR heeft een klachtensysteem opgericht waar klachten van discriminatie, ook op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit, kunnen worden aangegeven.¹⁰⁷ Een adviseur van het NCHR liet op 17 april 2020 per e-mail aan Cedoca het volgende weten:

“The NCHR has received 35 complaints till date from transgender persons regarding violation of their rights relating to life, liberty, protection, freedom from torture and discrimination.”¹⁰⁸

HRCP stelt in zijn mensenrechtenrapport van april 2019 dat in januari 2018 voor het eerst in de geschiedenis van Pakistan een commissaris voor transgenderpersonen aangesteld is op het secretariaat van de *Wafaqi Mohtasib* (ombudsman) om de grieven van de gemeenschap en problemen trachten op te lossen door middel van overleg met verschillende gezagdragers.¹⁰⁹

¹⁰² TransAction, s.d., [url](#)

¹⁰³ Apcom, 23/12/2015, [url](#)

¹⁰⁴ Al Jazeera, 02/02/2015, [url](#)

¹⁰⁵ Gender Interactive Alliance Pakistan, s.d., [url](#)

¹⁰⁶ ILGA, s.d., [url](#)

¹⁰⁷ NCHR, s.d., [url](#)

¹⁰⁸ Adviseur NHCR, e-mail, 17/04/2020

¹⁰⁹ HRCP, 03/2019, pp. 75-76, [url](#)

3. Sociaal-politieke context

3.1. Algemene situatie van het land

Sinds 2008 kent Pakistan democratische verkiezingen die steeds geleid hebben tot vreedzame machtsoverdrachten.¹¹⁰ Tekortkomingen in de gerechtelijke onafhankelijkheid en politieke corruptie vormen evenwel nog steeds een uitdaging voor de huidige regering onder leiding van premier Imran Khan.¹¹¹ Hoge inflatie, schulden, een volatiele wisselkoers en terugkerende stroomonderbrekingen hebben een negatief effect op het leven van de Pakistaanse bevolking. Het vertrouwen in publieke instellingen is laag.¹¹²

Pakistan heeft te kampen met islamitisch fundamentalisme en terrorisme. In de periode 2015-2020 is wel een daling te bemerken van het aantal terroristische aanslagen volgens een veiligheidsanalyse gepubliceerd door het European Asylum Support Office (EASO) in oktober 2019. In de afgelopen jaren is de invloed van extremistische religieuze groeperingen toegenomen. Hierdoor is de omvang van het sektarisch geweld verder toegenomen.¹¹³

In Pakistan is de sociale ongelijkheid groot. Er is een aanzienlijke kloof tussen arm en rijk. De uitgaven aan sociale bescherming zijn laag en er wordt opmerkelijk weinig besteed aan sociale bijstand.¹¹⁴

3.2. Standpunt van de politieke actoren

In het verleden hebben een aantal prominente politieke leiders zich uitgesproken tegen homoseksualiteit. Op 7 maart 2012, tekende de ambassadeur van Pakistan Zamir Akram bij de United Nations (UN) verzet aan tijdens een rondetafelgesprek over seksuele geaardheid en genderidentiteit georganiseerd door de UN Human Rights Council.¹¹⁵ In een brief, gedateerd op 14 februari 2012, gericht aan de voorzitter van de Mensenrechtenraad van de UN, verklaarde Akram dat LGBT-rechten niets te maken hebben met de fundamentele rechten van de mens en hij kwalificeerde LGBT-relaties als "abnormaal seksueel gedrag".¹¹⁶

In februari 2020 bericht de krant The News dat een senator benaderd werd door homoseksuelen om hen wettelijke rechten te geven. In de Senaat stelt de senator over deze kwestie dat Pakistan geen lessen heeft te leren van Europa met betrekking tot dit thema.¹¹⁷

Cedoca stelde de vraag aan Qasim Iqbal hoe de regering onder leiding van premier Imran Khan omgaat met seksuele minderheden in het land. Qasim Iqbal beschrijft dit als volgt in een e-mail op 15 april 2020:

"There has been no acknowledgement of the LGBQ community in Pakistan however there has been a strong message of solidarity with the Transgender community with their inclusion in most of the social programs that have been declared in Imran Khan's tenure and many Transgender representatives being employed in advisory positions in governmental institutions."¹¹⁸

Voor de eerste keer heeft de Pakistaanse overheid de transgenders in het land meegeteld in de census van maart 2017.¹¹⁹ Volgens de Pakistaanse krant Dawn ligt het totaal aantal transgenders in Pakistan

¹¹⁰ Al Jazeera, 14/08/2018, [url](#)

¹¹¹ The Diplomat, 04/06/2019, [url](#)

¹¹² Dawn, 29/05/2019, [url](#)

¹¹³ EASO, 10/2019, [url](#)

¹¹⁴ The Nation, 03/12/2019, [url](#)

¹¹⁵ The Express Tribune, 6/03/2012, [url](#)

¹¹⁶ Akram Z., 14/02/2012, [url](#)

¹¹⁷ The News, 11/02/2020, [url](#)

¹¹⁸ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

¹¹⁹ Reuters, 09/01/2017, [url](#)

volgens de census van 2017 op 10.418. In de provincie Punjab (6.709) verblijven de meeste transgenders gevolgd door de provincies Sindh (2.527) en Khyber Pakhtunkhwa (913).¹²⁰ Volgens mensenrechtenactivisten, geciteerd in een artikel van Reuters, is dit een onderschatting van het werkelijke aantal transgenders in Pakistan en is het werkelijke aantal veel hoger.¹²¹

De Pakistaanse overheid kondigt in februari 2020 aan dat een transgender een Pakistaanse delegatie heeft vertegenwoordigd op een forum van de Verenigde Naties in Geneve dat handelde over de discriminatie van vrouwen.¹²²

3.3. Standpunt van de religieuze actoren

Pakistan is een Islamitische republiek met een moslimmeerderheid en een christelijke minderheid. Religie, en de Islam in het bijzonder, heeft een sterke invloed in het land. Verschillende islamitische religieuze groeperingen hebben homoseksualiteit veroordeeld.¹²³

Dat de religieuze actoren in Pakistan zich weinig tolerant opstellen blijkt uit het schrijven van Qasim Iqbal in een e-mail aan Cedoca op 15 april 2020:

“The religious establishment is heavily influenced by the mainstream muslim doctrine of Islam and has no tolerance towards queerness. The queer community is considered a negative Western influence that needs to be cured with religious practices and local treatments. Islam is more tolerant of the transgender community as compared to the other LGBTQ community. There is either no acknowledgement or only condemnation.”¹²⁴

Aan de andere kant stellen religieuzen zich soms tolerant op ten overstaande van de transgender-gemeenschap in Pakistan. In juni 2016 meldde Deutsche Welle dat een groep islamitische geestelijken heeft geoordeeld dat transgenders met moslims kunnen trouwen en begraven worden. De *fatwa* die deze geestelijken uitvaardigden, stelt tevens dat transgenders niet mishandeld of lastiggevallen mogen worden.¹²⁵ Later kwamen de clerici echter met een verduidelijking: enkel intersekse personen (personen geboren met zowel mannelijke als vrouwelijke kenmerken) mogen huwen, de *fatwa* spreekt zich niet uit over transgenders.¹²⁶ Hierbij stipt de BBC aan dat deze *fatwa* niet wettelijk bindend is.¹²⁷

¹²⁰ Dawn, 26/08/2017, [url](#)

¹²¹ Reuters, 07/10/2017, [url](#)

¹²² Daily Times, 18/02/2020, [url](#)

¹²³ BBC News, [video], 23/10/2015, [url](#)

¹²⁴ Iqbal Q., e-mail, 15/04/2020

¹²⁵ Deutsche Welle, 27/06/2016, [url](#)

¹²⁶ The News, 27/06/2016, [url](#)

¹²⁷ BBC News, 28/06/2016, [url](#)

Samenvatting

Volgens de Pakistaanse strafwet zijn *unnatural offences* (artikel 377 van de PPC) tussen volwassenen met wederzijdse toestemming een misdrijf, strafbaar met een levenslange celstraf of een gevangenisstraf tussen twee en tien jaar en een boete. Volgens verschillende bronnen wordt deze wet zelden of niet toegepast. De Pakistaanse Grondwet bevat geen voorzieningen met betrekking tot seksuele oriëntatie. Het USDOS schrijft dat er geen meldingen zijn van personen die vervolgd of veroordeeld zijn vanwege deze wet.

Meerdere bronnen halen aan dat klachten van homoseksuelen en transgenders niet steeds serieus onderzocht worden door de politie. Andere bronnen wijzen er evenwel op dat de Pakistaanse politie in sommige gevallen op gepaste wijze gereageerd heeft op aanklachten van of misbruik tegen transgenders.

Pakistan heeft conservatieve, rigide gendernormen met een sterke culturele nadruk op vruchtbaarheid, familie en huwelijk. homoseksuelen en transgenders lopen dan ook het risico slachtoffer te worden van fysieke aanvallen, aanranding, afpersing en afwijzing door hun familie en de gemeenschap op grond van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit. Er bestaat ook een risico op discriminatie, bijvoorbeeld bij de zoektocht naar huisvesting en werk of in het onderwijs.

Berichtgeving in de Pakistaanse media over homoseksualiteit is negatief. Er zijn positieve evoluties te bemerken in de Pakistaanse media ten opzichte van transgenders. Er zijn een aantal plaatsen in de provincies Sindh en Punjab waar homoseksuelen en transgenders elkaar ontmoeten. Veelal worden datingapplicaties gebruikt om af te spreken. Pakistan heeft ook een levendige *underground scene* waar bijeenkomsten van homoseksuelen en transgenders worden gehouden.

Zowel de overheid als religieuze actoren hebben een negatieve houding tegen homoseksuelen. Aan de andere kant stelt de Pakistaanse overheid zich sinds 2018 soms positief op ten opzichte van transgenders getuige wetsvoorstellen en rechten die de transgendergemeenschap verworven heeft.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Adviseur, *National Commission For Human Rights Pakistan*, e-mail, 12/04/2020 [contactgegevens niet vermeldt omwille van vertrouwelijkheid]

Iqbal Q., *directeur NAZ Male Health Alliance*, e-mail, 12/04/2020 [contactgegevens niet vermeldt omwille van vertrouwelijkheid]

Schriftelijke en audiovisuele bronnen

Agence France-Presse (AFP), *Être homosexuel au Pakistan : honte, terreur et dissimulation*, 29/10/2018, <https://www.rtl.be/info/monde/international/etre-homosexuel-au-pakistan-honte-terreur-et-dissimulation-1072634.aspx> [geraadpleegd op 14/03/2020]

Akram Z., *Letter to the President*, 14/02/2012, <http://www.unwatch.org/letter-from-uns-islamic-group-to-unhrc-president-opposing-panel-on-violence-against-gays/> [geraadpleegd op 09/04/2020]

Al Jazeera, *Pakistani LGBT community's fight for rights*, 2/02/2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2015/01/pakistani-lgbt-community-fight-rights-150121114323286.html> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Al Jazeera, *Pakistani Election: The Khan Factor versus Reform Challenges*, 14/08/2018, <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/08/pakistani-election-khan-factor-reform-challenges-180814101248535.html> [geraadpleegd op 09/04/2020]

Al Jazeera, *Pakistan passes landmark transgender rights law*, 09/05/2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/05/pakistan-passes-landmark-transgender-rights-law-180509095207950.html> [geraadpleegd op 02/04/2020]

Al Jazeera, *Pakistan military 'quietly' stifling press with intimidation*, 12/09/2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/pakistan-military-quietly-stifling-press-intimidation-180912161053258.html> [geraadpleegd op 25/03/2020]

Apcom, *Spotlight: Khawaja Sira Society (Pakistan)*, 23/12/2015, <http://www.apcom.org/2015/12/23/spotlight-khawaja-sira-society-pakistan/> [geraadpleegd op 19/03/2020]

Aurat Foundation, *NGO Alternative report on CEDAW*, 2012, http://www.af.org.pk/pub_files/1358697993.pdf [geraadpleegd op 19/03/2020]

BBC News, *Pakistani eunuchs to have distinct gender*, 23/12/2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8428819.stm [geraadpleegd op 19/03/2020]

BBC News, *Gay Pakistan: Where sex is available and relationships are difficult*, 27/08/2013, <http://www.bbc.com/news/23811826> [geraadpleegd op 05/04/2020]

BBC News, *How Gay is Pakistan* [video], 23/10/2015, <https://www.bbc.co.uk/programmes/b06kjj32> [geraadpleegd op 05/04/2020]

BBC News, *'Rejected by my family, raped - but proud to be gay'*, 02/12/2018, <https://www.bbc.com/news/uk-46402267> [geraadpleegd op 10/04/2020]

BBC News, *Inside Pakistan's first retirement home for third-gender people*, 21/06/2019, <https://www.bbc.com/news/stories-48707042> [geraadpleegd op 02/04/2020]

BBC News, *Transgender in Pakistan: Maya, the woman who almost broke free*, 28/12/2019, <https://www.bbc.com/news/world-asia-50486439> [geraadpleegd op 10/04/2020]

Cutacut, *Out of the closet, onto the web*, 06/09/2018, <https://cutacut.com/2018/09/06/out-of-the-closet-onto-the-web/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

Daily Times, *Trans woman Aisha Mughal represents Pakistan at UN*, 18/02/2020, <https://dailytimes.com.pk/560227/trans-woman-aisha-mughal-represents-pakistan-at-un/> [geraadpleegd op 24/03/2020]

- Dawn, 'There is no place for us in society', 09/07/2016, <http://www.dawn.com/news/1269601> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Dawn, *Census shows over 10,000 transgender population in Pakistan*, 26/08/2017, <https://www.dawn.com/news/1354039> [geraadpleegd op 02/04/2020]
- Dawn, *KP govt issues driving licences to 15 transgender persons*, 15/03/2018, <https://www.dawn.com/news/1393351> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Dawn, *Country's first-ever old-age home for transgender persons opens in Lahore*, 26/04/2018 <https://www.dawn.com/news/1404014/countrys-first-ever-old-age-home-for-transgender-persons-opens-in-lahore> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Dawn, *LHC orders separate rooms for transpersons in hospitals*, 20/09/2018, <https://www.dawn.com/news/1433943> [geraadpleegd op 08/04/2020]
- Dawn, *Morality and public office*, 29/05/2019, <https://www.dawn.com/news/1485230> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Dawn, *Pakistan's first-ever school for transgender community set to open its doors*, 06/04/2018, <https://www.dawn.com/news/1399970> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Dawn, *Shahrag, the Pakistani town where boys aren't safe from men*, 17/02/2019, <https://www.dawn.com/news/1463990> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Dawn, *Transgender voting rights*, 17/02/2018, <https://www.dawn.com/news/1389871/transgender-voting-rights> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- de Lind van Wijngaarden J.W., Schunter B.T. & Iqbal Q., *Sexual abuse, social stigma and HIV vulnerability among young feminised men in Lahore and Karachi, Pakistan*, 2012 in: *Culture, Health & Sexuality: An International Journal for Research, Intervention and Care*, <http://dx.doi.org/10.1080/13691058.2012.743186> [geraadpleegd op 10/03/2020 en te raadplegen op Cedoca]
- Deutsche Welle, *Pakistan clerics issue fatwa on third-gender rights*, 27/06/2016, <https://www.dw.com/en/pakistan-clerics-issue-fatwa-on-third-gender-rights/a-19360321> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- DFAT, *DFAT Country Information Report Pakistan*, 20/02/2019, <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/country-information-report-pakistan.pdf> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- Digital Rights Foundation, *Increasing violence against transgenders in Khyber Pakhtunkhwa*, 08/12/2018, <https://digitalrightsfoundation.pk/increasing-violence-against-transgenders-in-khyber-pakhtunkhwa/> [geraadpleegd op 17/04/2020]
- Dowsett G., Grierson J., McNally S., (La Trobe University, Australian Research Centre in Sex, Health and Society), *A Review of Knowledge about the sexual networks and behaviours of men who have sex with men in Asia*, 05/2006, <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2006-05/apo-nid8811.pdf> [geraadpleegd op 08/04/2020]
- Equal Times, *The secret life of Pakistan's LGBTI Community*, 16/07/2014, <http://www.equaltimes.org/the-secret-life-of-pakistan-s#.V5JIudJ97IU> [geraadpleegd op 20/03/2020]
- European Asylum Support Office (EASO), *COI Report: Pakistan - Security situation*, 10/2019, https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/2019_EASO_Pakistan_Security_Situation_Report.pdf [geraadpleegd op 15/03/2020]
- Forum for Dignity Initiatives, *About us*, s.d., <https://www.fdipakistan.org/aboutfdi> [geraadpleegd op 24/03/2020]
- Free Press Unlimited, *Breaking barriers: The first transgender radio host in Pakistan*, 25/07/2018, <https://www.freepressunlimited.org/en/stories/breaking-barriers-the-first-transgender-radio-host-in-pakistan> [geraadpleegd op 06/04/2020]
- Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Pakistan*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/pakistan> [geraadpleegd op 08/04/2020]

- Gender Interactive Alliance Pakistan, *What is GIA?*, s.d., <https://genderinteractivealliance.wordpress.com/contact-us/> [geraadpleegd op 09/03/2020]
- Government of Pakistan, *Constitution of Pakistan*, 1974, <http://www.pakistani.org/pakistan/constitution/> [geraadpleegd op 02/04/2020]
- Government of Pakistan, *Pakistan Penal Code (XLV of 1860)*, 16/10/1860, laatste update: 16/02/2017, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/64050/88951/F1412088581/PAK64050%202017.pdf> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Government of Pakistan, *The Offence of Zina (Enforcement Of Hudood) Ordinance 1979*, 9/02/1979, http://www.pakistani.org/pakistan/legislation/zia_po_1979/ord7_1979.html [geraadpleegd op 18/03/2020]
- Government of Pakistan, *Transgender Persons-Protection of Rights Act*, 07/03/2018, http://www.senate.gov.pk/uploads/documents/1521612511_419.pdf [geraadpleegd op 02/04/2020]
- HuffPost, *Get An Inside Look At Pakistan's Gay Underground Scene*, 06/11/2016, https://www.huffpost.com/entry/pakistan-gay-underground-scene_n_57587e1be4b00f97fba72118?quccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlMnNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAA Db_1u2pFd0EeMyzvFamGY6rrzaH7xDQeD_KJZxRabB28sNLSv6mUKo82YUubviaCHXquW_H7jzu7pzCqgrSD3R_0KHcQyclWt5tCStThzIVNmdeR-Qqp3MadKKS90-28O_dZ_zQgOankqU2skHJV-1f7TvOTxHN-KMExrmUiVCH [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Human Dignity Trust, *Injustice exposed: the criminalisation of transgender people and its impacts*, 20/05/2019, <https://www.humandignitytrust.org/wp-content/uploads/resources/Injustice-Exposed-the-criminalisation-of-trans-people.pdf> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Human Rights Commission of Pakistan, HRCP, *State of Human Rights in 2018*, 03/2019, <http://hrcp-web.org/publication/wp-content/uploads/2019/04/State-of-Human-Rights-in-2018-English.pdf> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2020 - Pakistan*, 14/01/2020, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/pakistan> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Il Grandi Colibri, *Being gay in Pakistan, what a miserable and hard life!*, 20/09/2018, <https://www.ilgrandicolibri.com/en/gay-pakistan-miserable-life/> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Il Grandi Colibri, *Salman and Aradhiya, the Queer Siblings from Pakistan*, 13/09/2018, <https://www.ilgrandicolibri.com/en/queer-siblings-from-pakistan/> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- ILGA, ILGA Member organisations, s.d., https://ilga.org/civi_details [geraadpleegd op 24/03/2020]
- International Gay and Lesbian Human Rights Commission (IGLHRC), *Violence against Lesbians, Bisexual Women, and Trans People in Pakistan*, 01/08/2015, <https://www.outrightinternational.org/sites/default/files/Violence-against-lbt-people-Pakistan%20.pdf> [geraadpleegd op 23/03/2020]
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *State Sponsored Homophobia 2019*, 03/2019, https://ilga.org/downloads/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2019.pdf [geraadpleegd op 14/03/2020]
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *The ILGA-RIWI 2016 Global Attitudes Survey on LGBTI People in Partnership with Logo*, 17/05/2016, http://ilga.org/downloads/07_THE_ILGA_RIWI_2016_GLOBAL_ATTITUDES_SURVEY_ON_LGBTI_PEOPLE.pdf [geraadpleegd op 13/03/2020]
- Knoth R., *Lahore's red light district*, 04/08/2019, <https://www.knothdejong.com/hira-mandi-pakistan.html> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Media Landscapes, *Pakistan-overview*, 27/03/2019, <https://medialandscapes.org/country/pakistan> [geraadpleegd op 16/04/2020]
- National Commission For Human Rights Pakistan (NCHR), *About Us*, s.d., <https://nchr.gov.pk/who-we-are/> [geraadpleegd op 24/03/2020]
- Naz Male Health Alliance, *Situation analysis and high risk behaviors-vulnerability towards HIV/Aids among MSM & transgenders in Pakistan*, 2012 [geraadpleegd op 11/03/2020 en te raadplegen op Cedoca]

- Pakistan Christian Post, *Pakistani Christian transgender murdered by Muslims after gangrape*, 13/04/2020, <http://www.pakistanchristianpost.com/head-line-news-details/7363> [geraadpleegd op 16/04/2020]
- Pakistan, *Country progress report – Pakistan, Global AIDS Monitoring 2018*, 2018, https://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/PAK_2018_countryreport.pdf [geraadpleegd op 14/03/2020]
- Parhlo, *The Flesh Market Of Napier Road: Of Dimmed Lights And Prostitution*, 13/03/2017, <https://www.parhlo.com/the-flesh-market-of-napier-road> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- Pew Research Center, *The Global Divide on Homosexuality*, 04/06/2013, <http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/> [geraadpleegd op 20/03/2020]
- Pinknews, *Transgender Pride march takes place in Pakistan*, 31/12/2018, <https://www.pinknews.co.uk/2018/12/31/pakistan-transgender-pride/> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- Radio Free Europe/Radio Free Liberty (RFE/RFL), *Supreme Court Ruling Gives Pakistan's Beleaguered Transgender Community New Hope*, 20/11/2011, <http://www.rferl.org/content/pakistan-beleaguered-transgender-community-given-new-hope/24396423.html> [geraadpleegd op 28/03/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Supreme Court Ruling Gives Pakistan's Beleaguered Transgender Community New Hope*, 20/11/2011, <https://www.rferl.org/a/pakistan-beleaguered-transgender-community-given-new-hope/24396423.html> [geraadpleegd op 24/03/2020]
- Reuters, *Don't we count? Transgender Pakistanis feel sidelined by census*, 07/10/2017, <https://uk.reuters.com/article/pakistan-transgender-census/dont-we-count-transgender-pakistanis-feel-sidelined-by-census-idUSL8N1ME398> [geraadpleegd op 02/04/2020]
- Reuters, *Pakistan counts transgender people in national census for first time*, 09/01/2017, <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-transgender-census/pakistan-counts-transgender-people-in-national-census-for-first-time-idUSKBN14T1XK> [geraadpleegd op 02/04/2020]
- Sahil, *Cruel numbers 2019*, s.d., <http://sahil.org/wp-content/uploads/2020/03/Cruel-Numbers-2019-final.pdf> [geraadpleegd op 15/04/2020]
- Samaa Tv, *Stronger legislation is required for issues related to child abuse*, 06/02/2018, <https://www.samaa.tv/opinion/2018/02/stronger-legislation-required-issues-related-child-abuse/> [geraadpleegd op 14/03/2020]
- The Commonwealth Equality, Network, Members – NAZ Male Health Alliance, 03/02/2018, <https://www.commonwealthequality.org/members/23/> [geraadpleegd op 24/03/2020]
- The Diplomat, *Is Pakistan Headed for Political Crisis?*, 04/06/2019, <https://thediplomat.com/2019/06/is-pakistan-headed-for-political-crisis/> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- The Express Tribune, *Pakistan opposes UN discussion on violence against LGBT*, 06/03/2012, <http://tribune.com.pk/story/346244/pakistan-opposes-un-discussion-on-violence-against-lgbt/> [geraadpleegd op 09/04/2020]
- The Express Tribune, *Transgender: NADRA, interior ministry collaborate to issue CNICs*, 27/07/2016, <http://tribune.com.pk/story/1149971/transgender-nadra-interior-ministry-collaborate-issue-cnics/> [geraadpleegd op 03/03/2020]
- The Express Tribune, *In conversation with Marvia Malik, Pakistan's first transgender news anchor*, 27/03/2018, <https://tribune.com.pk/story/1670277/1-conversation-marvia-malik-pakistans-first-transgender-news-anchor/> [geraadpleegd op 08/04/2020]
- The Express Tribune, *Transgender person killed, body hacked to pieces in Peshawar*, 17/08/2018, <https://tribune.com.pk/story/1783159/1-transgender-person-killed-body-hacked-pieces-peshawar/> [geraadpleegd op 10/04/2020]
- The Express Tribune, *Transgender people denied birthday party*, 13/02/2019, <https://tribune.com.pk/story/1909218/1-transgender-people-denied-birthday-party/> [geraadpleegd op 15/03/2020]

The Express Tribune, *Four transgender persons held for 'celebrating birthday' at Karachi beach*, 04/04/2019, <https://tribune.com.pk/story/1941105/1-four-transgender-persons-held-celebrating-birthday-karachi-beach/> [geraadpleegd op 15/04/2020]

The Express Tribune, *'Unhappy' father arrested for transgender person's murder in Nowshera*, 30/06/2019, <https://tribune.com.pk/story/2003486/1-unhappy-father-arrested-transgender-persons-murder-nowshera/> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Express Tribune, *Mobile apps, social media increasing HIV/AIDS cases in Pakistan: UK publication*, 01/04/2020, <https://tribune.com.pk/story/1573886/1-mobile-apps-social-media-increasing-hiv-aids-cases-pakistan-uk-publication/> [geraadpleegd op 04/04/2020]

The Guardian, *Pakistan gets flustered over Facebook's gay rights meme*, 01/07/2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/01/pakistan-gets-flustered-over-facebooks-gay-rights-meme> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Herald Dawn, *Lust, Love and longing for change in the transgender community*, 02/2019, <https://herald.dawn.com/news/1398823> [geraadpleegd op 28/03/2020]

The Nation, *Serial killer wanted to teach gays a lesson*, 29/04/2014, <https://nation.com.pk/29-Apr-2014/serial-killer-wanted-to-teach-gays-a-lesson> [geraadpleegd op 10/04/2020]

The Nation, *Poverty and welfare in Pakistan- A guessing game?*, 03/12/2019, <https://nation.com.pk/03-Dec-2019/poverty-and-welfare-in-pakistan-a-guessing-game> [geraadpleegd op 05/04/2020]

The News, *Killer of transgender gets death sentence after 3 years*, 24/07/2019, <https://www.thenews.com.pk/print/502798-killer-of-transgender-gets-death-sentence-after-3-years> [geraadpleegd op 15/03/2020]

The News, *Gays contact MPs, seek legal cover for homosexuality*, 11/02/2020, <https://www.thenews.com.pk/print/612281-gays-contact-mps-seek-legal-cover-for-homosexuality> [geraadpleegd op 15/03/2020]

The Washington Post, *A gay kiss in China led to this in Pakistan*, 29/01/2016, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/01/29/a-gay-kiss-on-the-cheek-deemed-too-much-for-pakistanis-to-stomach/> [geraadpleegd op 25/07/2016]

TransAction, *About Us*, s.d., <https://transaction.org.pk/mission-statement/> [geraadpleegd op 24/03/2020]

Tribal News Network (TNN), *KP Police arrange training for moharars on transgenders' rights*, 19/07/2019, <https://www.tnn.com.pk/kp-police-arrange-training-for-moharars-on-transgenders-rights/> [geraadpleegd op 16/03/2020]

UCA News, *Christian transgender raped, murdered in Pakistan*, 08/04/2020, <https://www.ucanews.com/news/christian-transgender-raped-murdered-in-pakistan/87659> [geraadpleegd op 09/04/2020]

UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Sexual orientation and gender identity or expression*, 07/2019, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/814050/Pakistan-SOGIE-CPIN-v3.0_July_2019_.pdf [geraadpleegd op 14/03/2020]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Glossary of Key Sexual Orientation and Gender Identity-Related Terms*, 22/09/2010, <http://www.refworld.org/pdfid/4cff9a8f2.pdf> [geraadpleegd op 12/01/2015]

Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS), *Keeping HIV treatment available in Pakistan during COVID-19*, 15/04/2020, https://www.unaids.org/en/resources/presscentre/featurestories/2020/april/20200415_pakistan [geraadpleegd op 16/04/2020]

United States Department of State (USDOS), *Country Report on Human Rights Practices 2019 - Pakistan*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/PAKISTAN-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 10/04/2020]

Vice News, *Pakistan's Transgender Community Is Hiding Out in a Hostile City*, 19/05/2014, <https://news.vice.com/article/pakistans-transgender-community-is-hiding-out-in-a-hostile-city> [geraadpleegd op 11/03/2020]